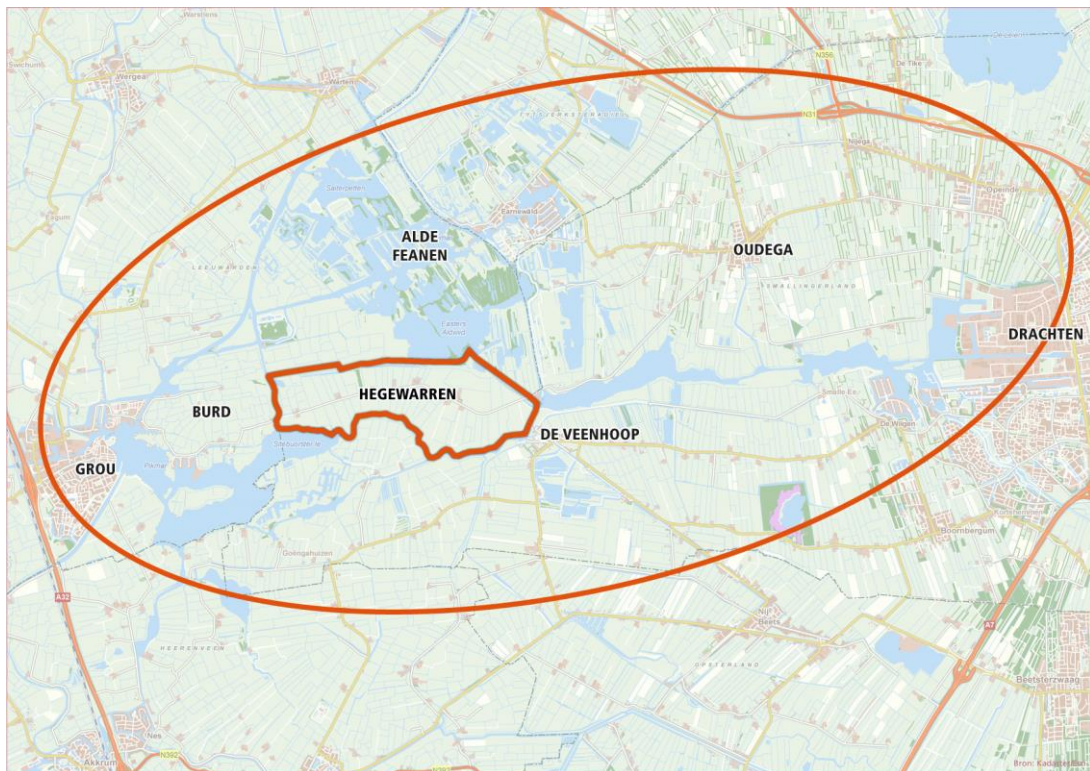

Startnotitie

Gebiedsontwikkeling Hegewarren

Door GS vastgesteld d.d. 7 oktober 2019

Het vaststellen van een richtinggevend kader
voor de start van het integrale gebiedsproces

Inhoudsopgave

1	Aanleiding	3
	Opdracht.....	3
	Uitkomsten voorverkenning zijn aanleiding voor een vervolg	3
	Voorgestelde vervolgstap in deze startnotitie	7
2	De probleemanalyse	8
	Problemen	8
	Kansen	10
	Actualiteit	11
	Rol provincie en (overleg met) derden	12
	Na te streven doel(en)	14
	Afbakening.....	14
3	Context	15
	Bestuursakkoord / moties en toezeggingen	15
	Relatie met bestaand beleid	16
	Relevante regelgeving.....	16
	Relevante actoren.....	16
4	De provinciale benadering van het vraagstuk.....	17
4.1	Beleid of niet?.....	17
4.2	Alternatieven/varianten voor uit te werken inhoudelijke hoofdrichtingen beleid	17
5	Voorgestelde vervolgprocesaankpak.....	19
	Inhoud.....	19
	Stappen en aanpak	19
	Projectorganisatie.....	20
	Besluitvorming.....	20
	Bijlage 1 Besluitpunten, moties en toezeggingen uit het PS-voorstel van 20 juni 2018.....	21
	Bijlage 2. Uitgangspunten en onderzoeksvragen voor het vervolgonderzoek naar de haalbaarheid, de verkenning (zoals gedefinieerd in de voorverkenning)	22
	Primaire gebiedsopgaven.....	22
	Effecten	23
	Financiering.....	23
	Overige aspecten	23
	Meekoppelkansen.....	24

1 Aanleiding

Opdracht

In de Hegewarren liggen opgaven op gebied van waterbeheer, veenweide (het tegengaan van bodemdaling en de reductie van CO₂-uitstoot) en de invloed van het waterbeheer op het aangrenzende Natura 2000-gebied.

Provinciale Staten (PS) hebben daarom op 20 juni 2018 besloten om in te zetten op een integrale gebiedsontwikkeling Hegewarren en hiervoor een startnotitie op te stellen (zie bijlage voor besluit). De gevraagde startnotitie ligt nu ter besluitvorming aan u voor. We stellen voor om een volgende stap in de gebiedsontwikkeling te zetten, de verkenningsfase. Dit is een afrondend onderzoek naar de haalbaarheid.

De centrale vraag die PS hebben gesteld: Is een integrale gebiedsontwikkeling voor de Hegewarren kansrijk? Of andere partijen zich hier (financieel) aan willen verbinden, is een belangrijke indicator daarvan. Ook hebben de Staten gevraagd om met de *mienskip* in gesprek te gaan hoe zij aankijken tegen een integrale gebiedsontwikkeling.

In hoeverre een vervolgfase zinvol is, hing af van de resultaten van een voorverkenning. Deze voorverkenning is het afgelopen jaar uitgevoerd en de resultaten hiervan zijn gepresenteerd in het document: "Resultaten voorverkenning gebiedsproces Hegewarren".

De stappen voorverkenning en verkenning zijn begrippen uit de kapstok voor gebiedsontwikkeling, weergegeven in figuur 1. De verkenning is een afrondend onderzoek, waarna de daadwerkelijke planvorming en realisatie kan starten.

Uitkomsten voorverkenning zijn aanleiding voor een vervolg

De voorverkenning geeft op hoofdlijnen de volgende uitkomsten:

- Een integrale gebiedsontwikkeling biedt de kans om de problemen in het gebied op te lossen;
- Er zijn mogelijkheden om opgaven uit de omgeving (breder in Fryslân) mee te nemen;
- De andere betrokken partijen, Wetterskip Fryslân, gemeente Smallingerland en LTO-Noord (afd Smallingerland), willen zich (financieel) verbinden aan een vervolgfase: verkenning/ afrondend onderzoek;
- Er zijn kansen op substantiële bijdragen voor de realisatiefase via subsidies, kostenbesparingen in de toekomst, bijdragen van partijen vanwege het mee koppelen van andere opgaven of vanuit de exploitatie;
- Provincie, Wetterskip en gemeente gebruiken de vervolgfase om concreet te maken welke financiële bijdrage zij reëel achten voor de eventuele realisatiefase. Daarin nemen zij mee dat alle partijen in de huidige situatie met (oplopende) onderhoudskosten te maken hebben. Er is bereidheid om te onderzoeken of kostenbesparingen op onderhoud in de toekomst als investeringen in het gebied kunnen worden ingezet.
- De omgeving erkent de problematiek grotendeels en staat niet negatief tegenover een gebiedsontwikkeling. Er zijn wel zorgen over de gevolgen voor het huidige landschap en gebruik en het effect van een deel van genoemde meekoppelkansen (met name vaarweg Drachten en zonneweiden).

Figuur 1. Kapstok Gebiedsontwikkeling, opgeteld door toenmalige Dienst Landelijk Gebied

Uitwerking denkrichtingen gebiedsontwikkeling Hegewarren

	1 Recht zo die gaat Autonome situatie: peil volgt functie	2 Extensivering en innovatie landbouw Peilen omhoog	3a Nieuwe functie van het gebied Boezempeil/ Alde Feanen gebied	3b Nieuwe functie van het gebied Retentiegebied
OPGAVEN	Draagvlak bij - en helderheid over toekomst veehouders Hegewarren	Alleen draagvlak indien de huidige peilen en drooglegging 30 jaar gegarandeerd kunnen worden		
	Creëren van een robuust, duurzaam en toekomstbestendig watersysteem			
	Bijdragen aan doelen Klimaatakkoord/ CO2 reductie dmv oplossen veenweideproblematiek		Vertraagt, maar blijft optreden	
	Invloed op instandhoudingsdoelen N-2000 gebied Alde Feanen		Vertraagt, maar blijft optreden	
EFFECTEN	Bodemdaling en CO2 uitstoot	✗ ✗	✗	✓ ✓
	Verdroging N-2000 gebied Alde Feanen	✗ ✗	✗	✓ ✓
	Uitstoot stikstof op N2000 gebied Alde Feanen (PAS)	✗	✓	✓ ✓
	Behoud van huidige functies en landschap	✓ ✓	✓	✗
KANSEN	<i>Of kansen technisch, maatschappelijk, juridisch en financieel haalbaar zijn, wordt beantwoord in de verkenning.</i>		 	
 Waterberging Biodiversiteit/ nieuwe natuur Weidevogels Nieuwe recreatieve voorzieningen ('slimme groei')	 Kansen voor grootschalige zonnevelden Alternatief tracé vaarweg Drachten Kansen voor een nieuw landschap Kans op substantiële co-financiering	✗ = negatief, ✗ ✗ = negatiever effect t.o.v. ✗ ✓ = positief effect, ✓ ✓ = positiever effect t.o.v. ✓ ? = zal moeten blijken uit ontwerp		

Figuur 2. Uitkomsten voorverkenning gebiedsontwikkeling: vergelijking denkrichtingen

In het rapport 'Resultaten van de voorverkenning naar de kansrijkheid van een integrale gebiedsontwikkeling Hegewarren' is figuur 2 uitgebreid beschreven. In de voorverkenning zijn vier denkrichtingen onderzocht en vergeleken: de autonome situatie, hogere peilen en denkrichtingen met nog hogere peilen en ruimte voor permanente of incidentele waterberging. Er is onderscheid gemaakt in opgaven, effecten en mogelijke meekoppelkansen.

Samengevat is het beeld:

- De veehouders hebben aangegeven dat zij graag zo snel mogelijk duidelijkheid willen over hun toekomst. Wanneer de huidige peilen en drooglegging in het gebied de komende 30 jaar niet gegarandeerd kunnen worden, is collectieve verplaatsing voor hen een reëel alternatief en zijn zij bereid daar aan mee te werken.
- Extensivering van de landbouw (en hogere peilen) is voor hen geen optie en volgens hen in dit gebied niet haalbaar.
- Bij extensivering van de landbouw blijft periodiek onderhoud van de kades bestaan en daarmee de hoge kosten voor het in stand houden van de polder.
- Door middel van een gebiedsontwikkeling Hegewarren, waarbij de polder een nieuwe inrichting krijgt, kan een robuust en duurzaam watersysteem gerealiseerd worden waarbij de hoge kosten voor het in stand houden van deze polder (circa € 1.000 ha/jaar¹ ten opzichte van een gangbare polder in het veenweidegebied à € 50 tot €100 ha/jaar²) fors kunnen worden gereduceerd en bovendien ruimte gecreëerd kan worden voor waterberging.
- Een gebiedsontwikkeling met (veel) hogere peilen draagt bij aan de doelen van het klimaatakkoord zoals CO₂ reductie, het draagt bij aan stikstofreductie op het N-2000 gebied De Alde Feanen (relevant het kader van de PAS problematiek) en het verdrogende effect van de steeds dieper zakkende polder op de blauwgraslanden (Europees beschermd) in het N-2000 gebied De Alde Feanen wordt vertraagd of stop gezet.
- Daarmee zijn reële kansen voor externe financiering vanuit het Rijk en Europa.
- De business-case van een gebiedsontwikkeling hangt (mede) af van de opbrengsten die in de gebiedsontwikkeling gerealiseerd wordt. Als er ruimte voor zonne-energie, natte teelten of recreatieve ontwikkeling geboden wordt en dit inpasbaar blijkt te zijn, dan kunnen de inkomsten in het gebied ingezet worden voor de realisatie van financieel niet-rendabele maatschappelijk functies.

De mienskip:

- Het is breed gedragen dat de veehouders snel duidelijkheid nodig hebben.
- De omgeving staat positief / niet negatief tegenover een gebiedsontwikkeling Hegewarren. Er is erkenning van de problematiek in de polder en men ziet kansen voor bijvoorbeeld recreatie.
- Er wordt aandacht gevraagd voor de gevolgen op het huidige (recreatieve) gebruik, natuurwaarden, het landschap en het effect van de eventuele verplaatsing van de vaarweg uit de Alde Feanen naar de Hegewarren. Het is niet duidelijk hoe een eventueel tracé zal lopen, omdat we nog niet in de fase van ontwerpen zijn. Dit geeft met name in de regio Grou onrust. De Burd is pas ingericht als onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en er zijn zorgen over de impact op het weidevogelgebied en of de veiligheid op nieuwe kruisingen waar beroeps- en recreatievaart elkaar zullen treffen wel veilig zullen zijn.
- Ook nut en noodzaak van 'minder populaire' opties wordt in twijfel getrokken.
- Veel mensen en organisaties geven uitdrukkelijk aan dat zij betrokken willen worden bij de volgende fase.

¹ In 2019 berekend in het kader van de Voorverkenning Gebiedsontwikkeling Hegewarren, door Provincie, Wetterskip en de gemeente Smallingerland

² H2O artikel 'De kosten voor het waterbeheer in het veenweidegebied van Friesland' 12-2012.

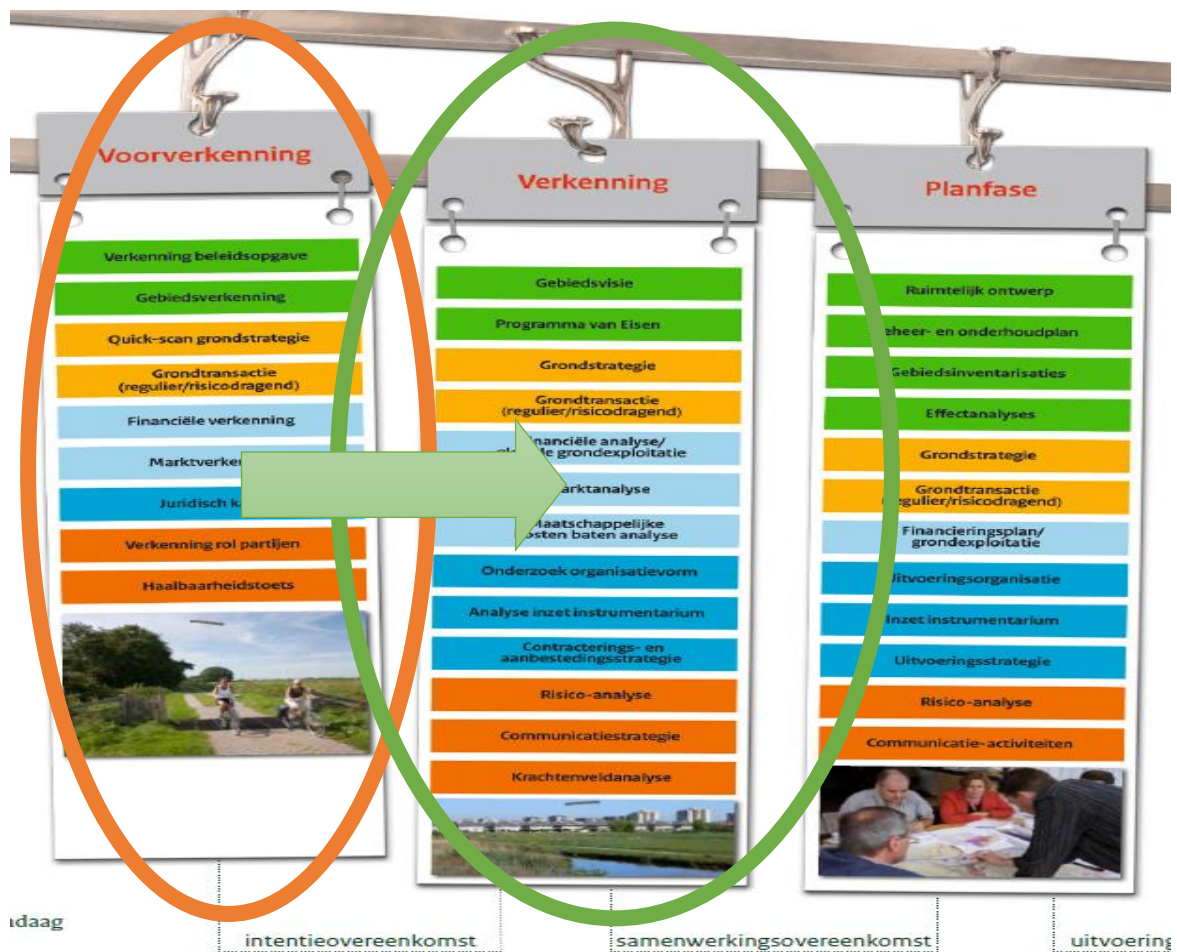
Voorgestelde vervolgstap in deze startnotitie

Op basis van de voorverkenning is geconcludeerd dat een gebiedsontwikkeling *kansrijk* is. De vervolgstap is om te gaan tekenen & rekenen en samen met de betrokkenen uit te zoeken wat er in de praktijk *haalbaar* is (technisch, juridisch, financieel).

Deze startnotitie is de basis voor een gezamenlijke start van de volgende fase, een afrondend onderzoek (verkenning) van het gebiedsontwikkelingsproces, waarbij samen met de omgeving onder andere een gebiedsvisie wordt opgesteld. Omdat we niet bij 'nul' starten en al onderdelen van deze fase tijdens deze voorverkenning hebben uitgevoerd (bijvoorbeeld de gebiedsinventarisatie en communicatie activiteiten) stellen we voor ook elementen van de planfase in de komende periode op te pakken en ook een ruimtelijke vertaling te maken van de gebiedsvisie.

Doel van het afrondende onderzoek/ de verkenning is het in interactie met de omgeving scherp krijgen wat realistisch en gewenst is in dit gebied. Dit gaat om de technisch inhoudelijke haalbaarheid, de financiële haalbaarheid, de juridische haalbaarheid en op welke wijze het kan worden uitgevoerd (proces).

In de verkenningfase wordt duidelijk hoe de verschillende opgaven zoals een robuust duurzaam en toekomstbestendig watersysteem en het oplossen van de veenweideproblematiek (ruimtelijk) kunnen worden ingevuld. Betrokken partijen maken ook duidelijk welke bijdrage zij reëel achten voor de eventuele uitvoering.

2 De probleemanalyse

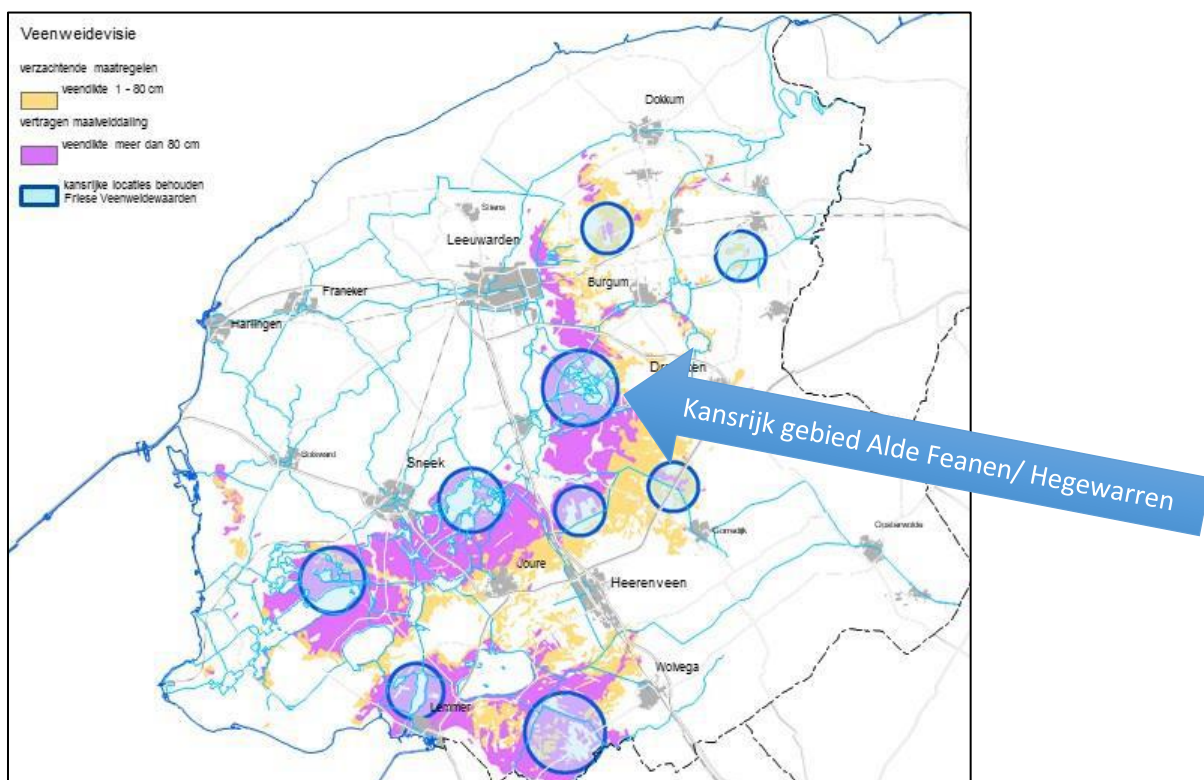
Problemen

Veenweide en ligging van het gebied

De Hegewarren is een polder van circa 400 ha en ligt ten zuiden van het Nationaal Park de Alde Feanen. De polder is omsloten door water, natuur- en recreatiegebieden. De primaire problematiek in de polder betreft de veenweideproblematiek en daarom is deze locatie aangemerkt als een 'kansrijk gebied' in het Veenweidedossier. De bodem bestaat uit een veenpakket van gemiddeld twee meter dik. Door oxidatie van het veen daalt de bodem. Dit heeft verregaande consequenties voor het waterbeheer van de polder en leidt tot verdere verdroging van omliggende natuurgebieden, waaronder het N-2000 gebied De Alde Feanen.

Bij de oxidatie van het veen komt CO₂ vrij. Als al het veen verdwijnt, bevindt het maaiveld zich op circa 2,5m onder boezemniveau (3- 3,5m onder de kade). Jaarlijks stoot het gebied van 400 ha bijna 16.000 ton CO₂ uit (uitgaande van een uitstoot van ruim 40 ton CO₂/ha/ jaar, conform getallen van de WUR, 2017). Bij peilen tot aan maaiveld of hoger wordt de gehele potentiële CO₂ uitstoot tegengegaan. Het veenpakket zal in het huidige tempo in 100 tot 200 jaar verdwijnen (bij een bodemdaling van 1 tot 2 cm/jaar³).

In de recent uitgekomen 'Grondwateratlas van Fryslân' (10 september 2019) wordt de verwachting uitgesproken dat bij gelijk blijvende functie en peilen van het gebied, het grondwater in de veenpolder sterk zal dalen. Dat beïnvloedt het grondwaterpeil in het Nationaal Park De Alde Feanen negatief.

³ In 2012 is in het kader van Kennis voor Klimaat door Alterra (tegenwoordig Wageningen Environmental Research) de snelheid van de bodemdaling berekend voor het Friese Veenweidegebied. Voor een groot deel van de Hegewarren was dat 1 tot 1,2 cm per jaar. Op Sytebuorren (in het westen) is het met 0,6 – 0,8 cm per jaar een stuk lager. Er is echter ook een deelgebied waar het maaiveld met een snelheid van 1,4 - 1,8 cm per jaar daalt. Mogelijk versnelt de klimaatverandering (droogte) dit tempo.

Toekomst van de veehouders

Veehouders in de polder ervaren dat de ligging van de polder, tegen het stikstofgevoelige N-2000 gebied de Alde Feanen aan, grote beperkingen oplevert voor hun bedrijfsvoering. Dit geeft onzekerheid voor de toekomst. Zeker in het licht van de ontwikkelingen in het kader van het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Om uit te kunnen breiden binnen de wet- regelgeving moeten de veehouders binnenkort fors investeren. Of hiervoor vergunningen worden afgegeven is momenteel uiterst onzeker. De veehouders hebben investeringen uitgesteld vanwege de steeds terugkerende discussie over het gebied. De toekomst van het gebied ligt met enige regelmaat 'onder vuur': in het kader van de (kostbare) periodieke versterking van de kades door het waterschap, een alternatief tracé voor de vaarweg Drachten door dit gebied, de begrenzing van de EHS (nu NNN) en de begrenzing van het Nationaal Park. Ondertussen is het nemen van maatregelen in het kader van het Veenweidebeleid en PAS urgent geworden. Wanneer de huidige peilen en drooglegging in het gebied de komende 30 jaar niet gegarandeerd kunnen worden – wat niet zeker is (zie hierna) – hebben de veehouders aangegeven dat collectieve verplaatsing voor hen een alternatief is en dat zij bereid zijn daar aan mee te werken.

In stand houden van de polder staat onder druk

Het handhaven van de huidige situatie op de lange termijn (tot ongeveer 2100) kost in de Hegewarren circa € 40 miljoen⁴. Dit komt neer op een bedrag van € 1.000 per hectare per jaar, ten opzichte van een gangbare polder in het veenweidegebied à € 50 tot €100 ha/jaar. Dit zijn kosten voor het waterbeheer (het herhaaldelijk versterken van de kades die het gebied droog houden) en het herstellen van de infrastructuur. Daarmee is het in stand houden van deze polder vergeleken met andere polders erg duur. Daar komt bij dat er twijfels zijn of het fysiek mogelijk is het gebied goed te blijven beheren wanneer het zo ver wegzakt ten opzichte van de omgeving. Bovendien zijn er twijfels of het gebied goed beheerd/ voldoende droog gehouden kan worden bij hogere peilen (zie paragraaf 4.2).

⁴ In 2019 berekend in het kader van de Voorverkenning Gebiedsontwikkeling Hegewarren, door Provincie, Wetterskip en de gemeente Smallingerland

Kansen

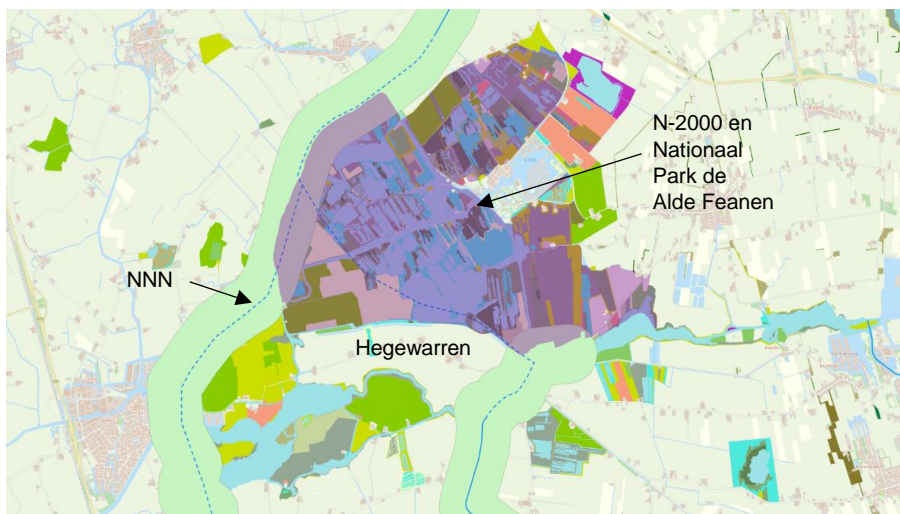
In de voorverkenning zijn veel (meekoppel)kansen in beeld gebracht. Deze worden beknopt toegelicht:

- Een gebiedsontwikkeling kan bijdragen aan de opgave van Wetterskip Fryslân om de Friese boezem voor 2035 met in totaal 600 hectare te vergroten of op een andere manier bijdragen aan een toekomstbestendig watersysteem (klimaatadaptatie), bijvoorbeeld retentie.
- Er zijn mogelijkheden voor het vergroten van de biodiversiteit en het versterken van de robuustheid van het N-2000 gebied de Alde Feanen, door de realisatie van (dubbelfunctie) nieuwe natuur.
- Alternatief voor een nieuwe route voor vaarweg naar Drachten. De vaarweg voor beroepsvaart loopt door De Alde Feanen. Daar zijn zorgen over de veiligheid voor de recreatie. PS hebben op 20 juni 2018 besloten dat er geen grotere schepen dan worden toegestaan door De Alde Feanen. als het vanwege de bereikbaarheid van Drachten op de langere termijn belangrijk blijkt te zijn om toch grotere schepen (klasse Va) toe te staan, is het een optie om een alternatieve route via de Hegewarren te bekijken. Daarmee kan de beroeps- en recreatievaart gescheiden worden op het punt waar dit nu knelt (kruising bij Earnewâld). Een nieuw tracé zal wel zodanig ontworpen moeten worden dat bij nieuwe kruisingen tussen beroeps- en recreatievaart de veiligheid is gegarandeerd.
- Een gebiedsontwikkeling leent zich ook voor nieuwe recreatieve voorzieningen (slimme groei), zodat de recreatiedruk vanuit de Alde Feanen wordt teruggebracht. Ook valt de Hegewarren binnen de “Oostelijke Poort Friese Meren” (OPFM): plannen om de verbinding tussen de Veenhoop naar Drachten via Oudega aantrekkelijker te maken. Een gebiedsontwikkeling van de Hegewarren kan hierop aansluiten en biedt kansen om de verbinding met de Burd en Grou te versterken. Er liggen ook kansen om bijdrage te leveren aan kwaliteitsverbetering en leefbaarheid van bestaande kernen rond de Hegewarren. Daarmee kan ook bijgedragen worden aan Nationaal park 2.0.
- Mogelijkheden voor zonneweiden voor het opwekken van duurzame energie via meervoudig ruimtegebruik.

Actualiteit

Het Klimaatakkoord

In het Klimaatakkoord is € 276 miljoen opgenomen voor CO₂ reductie in veenweidegebieden. Het Rijk wil met de eerste € 100 miljoen in 2020 en 2021 door middel van het uitkopen van veehouders een impuls geven aan het veenweidegebied (de vrijwillige stoppersregeling). Daarbij wordt gekeken waar de meeste urgente problemen spelen. Ook wordt aangegeven dat er speciale aandacht uit gaat naar gebieden bij N-2000 gebieden, omdat hiermee ook de stikstofproblematiek wordt verlaagd. Omdat de Hegewarren direct ten zuid-zuidwesten van het stikstofgevoelige N-2000 gebied Alde Feanen ligt (het paarse gebied op de kaart) is de Hegewarren mogelijk kansrijk om in aanmerking te komen voor deze gelden.

In het klimaatakkoord is ook € 51 miljoen gereserveerd voor CO₂-vastlegging door de aanleg van bomen, bos en natuur, waarbij nationale parken en doelen voor onder andere biodiversiteit, ruimtelijke kwaliteit, verstedelijkingsopgaven en recreatie maximaal mee gekoppeld worden. Doordat de Hegewarren naast het Nationaal Park De Alde Feanen ligt en er mogelijkheden liggen voor CO₂ vastlegging door bijvoorbeeld moerasachtige natuur, en combinaties mogelijk zijn in een integrale gebiedsontwikkeling, maakt financiering uit dit onderdeel van het klimaatakkoord mogelijk ook kansrijk.

De PAS: Programma Aanpak Stikstof

Op basis van het PAS werd vooruitlopend op toekomstige positieve gevolgen van maatregelen voor beschermde stikstofgevoelige natuurgebieden, alvast toestemming gegeven voor activiteiten die mogelijk schadelijk zijn voor die gebieden. Zo'n toestemming 'vooraf' mag niet (meer). Tussen 2020 en 2023 wordt een nieuwe aanpak stikstofproblematiek ontwikkeld. In de tussentijd is wel duidelijk dat het verminderen van stikstof uitstotende activiteiten direct in de nabijheid van een stikstofgevoelig N-2000 gebied nagenoeg altijd positief is voor de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden in het natuurgebied. Hoeveel ruimte deze vermindering biedt voor economische activiteiten elders is nog niet duidelijk. Dit is onder andere afhankelijk van de locatie, grootte en het type activiteit. De ruimte om te 'saldere' wordt naar verwachting in het najaar 2019 duidelijk. In de gebiedsontwikkeling zal de potentiële stikstofreductie in beeld moeten worden gebracht.

Rol provincie en (overleg met) derden

Provincie

De provincie is na de besluitvorming in 2018 ambtelijk een projectgroep gestart met daarin een vertegenwoordiger van de veehouders, het Wetterskip en de gemeenten Smallingerland en Leeuwarden om te verkennen hoe kansrijk de aanpak via een integrale gebiedsontwikkeling van dit gebied is en of partijen daaraan mee willen doen. Deze trekkende rol paste bij de vraag van de Staten, maar ook bij de rol van de provincie als een regisserende en faciliterende partner binnen het Veenweide dossier en de principes van de Omgevingsvisie⁵.

In het vervolg ligt eenzelfde rol voor de hand, als trekkende partij van een brede maar nauwe samenwerking met mede-overheden, organisaties en de *mienskip*.

Veehouders

De vraag of een gebiedsontwikkelingsaanpak kansrijk is, is mede ingegeven door de veehouders in het gebied, die om duidelijkheid vragen over hun toekomst in het gebied. We zijn al enkele jaren in gesprek met de 6 nog actieve veehouders in het gebied. De veehouders waren in de voorverkenning in het projectteam vertegenwoordigd door een woordvoerder, tevens de vertegenwoordiger voor LTO-noord. Niet in alle toekomstscenario's is het mogelijk hun bedrijf voort te zetten. Wanneer dat het geval is, zijn zij bereid mee te werken aan verplaatsing.

Wetterskip

Het Wetterskip is onder andere verantwoordelijk voor onze 'droge voeten'. Voor de Hegewarren worden momenteel peilen gehanteerd om de (voornaamste) functie melkveehouderij te faciliteren. Provincie en Wetterskip zetten zich er in het kader van het Veenweidebeleid samen voor in om de bodemdaling zoveel mogelijk tegen te gaan en de CO₂-emissie te beperken. Het Wetterskip erkent de problematiek van het gebied als relatief 'dure' polder. Bovendien ligt de Hegewarren, met een centrale plek in Fryslân, gunstig voor het creëren van waterberging, en kan bijdragen aan de opgave om vóór 2035 circa 600 hectare boezemwater te realiseren. Daarom ziet het Wetterskip kansen in een gebiedsontwikkeling en wil meedoen aan het afrondende onderzoek (de verkenningsfase), en hier financieel aan bijdragen.

Gemeente Smallingerland

De gemeente Smallingerland en de havengebonden bedrijven hebben belang bij economische groei, en het optimaal faciliteren van goederenvervoer over water. Daarnaast heeft de gemeente belang bij het ontwikkelen van de Hegewarren als schakel in de gebiedsaanpak Oostelijke Poort Friese Meren (OPFM), waarmee de gemeente de Friese Meren en Drachten gevoelsmatig dichterbij elkaar brengt. Dit zijn hoofdingrediënten waarmee de gemeente de omgeving aantrekkelijk en leefbaar houdt.

In 2018 heeft de gemeente Smallingerland zich reeds positief uitgesproken over het idee van een gebiedsontwikkelingsproces met de Provincie en Wetterskip Fryslân als partners en heeft aangegeven mee te willen doen aan het afrondende onderzoek (de verkenningsfase) en hier financieel aan bij te willen dragen.

⁵ In onze Omgevingsvisie staat dat we als provincie bij de realisatie van projecten en bij het werken aan opgaven met een 9 tal principes willen werken. In de principes een tweedeling gemaakt: Samenwerkingsprincipes voor de provincie met andere partijen: zoals decentraal wat kan, aansluiten bij wat er al gebeurt, rolbewust, sturen op het proces en een verschuiving van nee tenzij naar ja mits. Het laatste principe houdt in dat we als provincie minder regels willen stellen, maar juist willen benoemen wat er mogelijk is en flexibel willen meedenken over oplossingen. Daarnaast zijn inhoudelijke principes genoemd. Daarbij ligt de uitdaging in: zuinig en meervoudig ruimtegebruik, koppelen van opgaven aan elkaar, het gebruiken van omgevingskwaliteiten als ontwerpbasis, en aandacht voor gezondheid en veiligheid.

Buurgemeenten

De gemeenten Leeuwarden en Tytsjerksteradiel zijn 'buurgemeenten' van de Hegewarren. De Burd en een groot deel van de Alde Feanen zijn grondgebied van Leeuwarden. Earnewâld en het oostelijk deel van de Alde Feanen hoort bij de gemeente Tytsjerksteradiel. Beide gemeenten, en hun inwoners, zijn betrokken bij de gebiedsontwikkeling Hegewarren vanwege de afstemming van wat er in de Hegewarren gebeurt met de omgeving (Alde Feanen, de Burd en Grou).

Bij de gemeente Leeuwarden en de inwoners zijn zorgen over het effect van de eventuele verplaatsing van de vaarweg uit De Alde Feanen naar de Hegewarren en de Burd. De Burd is pas heringericht als onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS). Er zijn zorgen over de effecten op de natuur, het landschap, de molens en de veiligheid op nieuwe kruisingen.

De gemeente Leeuwarden neemt voor alsnog geen deel aan het bestuurlijk overleg. De wethouder geeft aan dat het geen prioriteit heeft, en dat er geen enkele politieke opdracht, planning of wensen vanuit de gemeenteraad en inwoners is. Betrokken inwoners, ondernemers en andere vertegenwoordigers hebben aangegeven tegen dergelijke plannen te zijn.

De gemeente Tytsjerksteradiel neemt deel aan het bestuurlijk overleg, maar leverde in deze fase nog geen actieve bijdrage. In een volgende fase ligt een nauwere samenwerking voor de hand, afhankelijk van de scope daarvan.

Mienskip

De *mienskip* betrekken wij door gesprekken met organisaties en openbare inloopbijeenkomsten in de regio. Denk aan de dorpsbelangen van Grou, Earnewâld, De Veenhoop en Oudega, It Fryske Gea, de watergebonden bedrijven in Drachten, het Nationaal Park de Alde Feanen, de buurgemeenten, de Friese Milieufederatie, Watersportverbond etcetera. De resultaten van de voorverkenning hebben we voorgelegd aan alle relevante organisaties en mensen die in de bijeenkomsten aangegeven hebben mee te willen denken.

Na te streven doel(en)

Aan het eind van hoofdstuk 1 is aangegeven wat het doel van de volgende fase is (het afrondend onderzoek/ de verkenning).

In de voorverkenning zijn vier denkrichtingen onderzocht waarbij denkrichting 3a (gebied brengen op boezempeil) en denkrichting 3b (retentiegebied waarbij het waterpeil op maaiveldniveau wordt gebracht) vragen om een geheel nieuwe inrichting. Binnen de denkrichtingen is ruimte voor maatwerk. Daar wordt in de vervolgfase samen met de omgeving invulling aan gegeven.

Het onderzoek moet vooral op zo kort mogelijke termijn uitwijzen of de veehouders een toekomst in het gebied hebben of niet (eind 2020).

In hoofdstuk 5 zijn de producten opgenomen die na het onderzoek opgeleverd worden.

Afbakening

Voorstel is om in de komende fase niet teveel uit te sluiten. Uit het onderzoek zal blijken wat realistisch is. Door met een open en onderzoekende blik te ontwerpen, is vaak meer mogelijk dan vooraf gedacht. Bij de provinciale benadering van het vraagstuk (Hoofdstuk 4) is aangegeven dat het zinvol is om alle denkrichtingen uit te werken.

Of de vaarweg Drachten deel uitmaakt van de scope van de integrale gebiedsontwikkeling hangt af van de keuze die PS maken over de vaarweg. De Staten maken een keuze op basis van een schets van de volgende alternatieven:

- het alternatief bedrijfsverplaatsing uit Drachten naar het PM-kanaal;
- het alternatief verbeteren van de veiligheid op het huidige tracé (klasse IV);
- de mate van synergie die de vaarweg heeft met andere maatregelen in een eventuele integrale gebiedsontwikkeling Hegewarren;

Bij die afwegingen wordt ook de behoefte van / baten voor de bedrijven in Drachten en de ontwikkelingen in de beroepsvaart (klasse IV en Va) meegenomen.

Wanneer er wordt gekozen om de vaarweg in de scope van het afrondende onderzoek naar de haalbaarheid mee te nemen zijn uitgangspunten:

- de veiligheid op een nieuw tracé/ kruisingen;
- het zoveel mogelijk sparen van de Burd;

3 Context

Bestuursakkoord / moties en toezeggingen

Het **Bestuursakkoord** geeft aan: *“De Vaarweg Drachten maakt onderdeel uit van het gebiedsproces Hegewarren. Een verbetering van de vaarweg Drachten kan pas aan de orde komen wanneer in dat gebiedsproces duidelijke synergie met andere kansen voor het gebied blijkt.”*

Opgave klimaatverandering

Een van de grote drie ontwikkelingen waar we als provincie volgens het **Bestuursakkoord** mee aan de slag willen is Klimaatverandering. Met een keuze voor een andere toekomst van de Hegewarren geven we invulling aan onze verantwoordelijkheid voor het terugdringen van klimaatverandering (minder CO₂ uitstoot) en is het mogelijk om ook invulling te geven aan klimaatadaptatieve maatregelen, door ruimte te bieden voor waterberging (**Bestuursakkoord resultaat 13**: *er zijn meetbare successen behaald op het gebied van klimaatadaptatie, door sterk verbeterde wateropvang en het concreet inrichten van retentiegebieden*). Bovendien zijn er kansen voor het vastleggen van CO₂ en zonnepanelen (bijvoorbeeld via meervoudig ruimtegebruik in combinatie met waterberging).

Opgave veenweide

De polder is een zogeheten “kansrijk gebied” in de Friese Veenweidevisie. Per kansrijk gebied moet nog worden vastgesteld welk ambitieniveau/ aanpak de betrokken overheden - in overleg met de omgeving - voor zich zien.

Een belangrijke constatering uit het **Bestuursakkoord** ‘Geluk op 1’, is dat ook “niets doen” duur is (dit komt in dit gebied neer op circa € 40 miljoen (tot 2100). In het Bestuursakkoord is aangegeven dat we extra investeringen in het Veenweidegebied zoveel mogelijk gaan betalen uit de opbrengsten van kostenbesparingen in de toekomst. Het uitkopen van de veehouders kost circa € 25 tot 30 miljoen. Dan zal het gebied nog heringericht en beheerd moeten worden. Maar grosso modo kan geconcludeerd worden dat de kostenbesparingen in de toekomst kansen bieden voor een nieuwe toekomst. Nog los van de kansen voor subsidies, bijdragen van andere partijen en nieuwe verdienmodellen. Zie ook paragraaf 3.5 in de memo met de resultaten van de voorverkenning.

Volgens hetzelfde principe kunnen aan de zijde van de provincie, wanneer de vaarweg Drachten onderdeel van een integrale gebiedsontwikkeling is, de vermeden kosten op het huidige tracé ingezet worden voor een nieuw tracé.

Wanneer tijdens de komende fase van vervolgonderzoek naar de haalbaarheid duidelijker is wat de concrete invulling van het gebied kan zijn, is er ondertussen ook meer duidelijk over instrumenten als een Grondbank (**resultaat 16** uit het **Bestuursakkoord**: *er is een grondbank nieuwe stijl ingesteld*).

Het voorstel om gezamenlijk te onderzoeken of een integrale gebiedsontwikkeling haalbaar is, sluit aan bij de Veenweide aanpak uit het **Bestuursakkoord**: een integrale aanpak, maatwerk, en van meet af aan gezamenlijk optrekken. Maar ook in algemene zin bij de ambitie van het **akkoord** dat *samenwerking de norm is tussen Friese overheden onderling en tussen overheden en de Friese maatschappij*.

Kansen en overige aansluiting op het Bestuursakkoord

In de komende fase wordt concreet gemaakt welke kansen de nieuwe invulling van het gebied biedt met het oog op de Gastvrijheidseconomie (**resultaat 50: de groei in het Friese recreatie en toerisme is bijgebogen naar 'slimme groei'**), het natuurnetwerk, biodiversiteit en weidevogels (kansen voor **resultaat 9: er is een biodiversiteitsherstelprogramma**, **resultaat 10: het aantal weidevogels in gebieden met agrarisch natuurbeheer neemt toe** en **resultaat 11: er is een besluit genomen over de meest kansrijke aanpak voor het inrichten van het Natuurnetwerk in Fryslân**). Bovendien kan middels het afrondende onderzoek naar de haalbaarheid van de integrale gebiedsontwikkeling definitief beoordeeld worden of er duidelijke synergie is met de Vaarweg Drachten.

In de uitvoering betrekken we de principes van de Ontwerp-Omgevingsvisie, mogelijk door een pilotgebied te zijn (**resultaat 12: we betrekken de gevolgen voor het landschap in al onze (beleids)keuzes**). Er zijn concrete kansen voor een Living Lab werkwijze met de RUG (in deze fase over co-creatie in samenwerking).

Inspirerend zijn ook de woorden uit het **Bestuursakkoord** over kunst en cultuur: *“Cultuur gaat over ‘zo doen wij dit met elkaar’, kunst gaat over een nieuw perspectief. Kunst is datgene wat afwijkt van de dominante cultuur. Kunst bevraagt de status quo, stelt de verbeelding aan de macht en doet ons anders kijken.”* Wellicht helpt het inzetten van kunst- of cultuurprojecten ons bij de invulling van het gebiedsproces.

Relatie met bestaand beleid

De Hegewarren is een zogeheten ‘kansrijk gebied’ in de Veenweidevisie. Het zijn gebieden waar zicht is op meerdere (urgente) opgaven, waar draagvlak is om aan de slag te gaan en waar voldoende dik veen aanwezig is. Belangrijke doelstelling is het tegengaan van bodemdaling en – vanwege het Klimaatakkoord steeds belangrijker – reductie van CO₂ emissie. In kansrijke gebieden wordt ervaring opgedaan met maatwerk, creatieve oplossingen en vooral een bundeling van opgaven.

De volgende dossiers / opgaven zijn voor dit gebied relevant:

- Klimaatverandering
- Veenweide
- Stikstof (PAS)
- Herstel biodiversiteit
- Natuurnetwerk, met name Natura 2000
- Gastvrijheidseconomie
- Regionale Energie strategie
- Provinciale vaarwegen voor beroepsvaart
- Grondwaterstudie

Relevante regelgeving

Zie bij actualiteit.

Relevante actoren

Naast de partijen die genoemd zijn bij ‘overleg met derden’ zijn partijen als Nationaal Park De Alde Feanen, It Fryske Gea, Friese Milieufederatie, het Watersportverbond en dorpsbelangen belangrijke partners voor het vervolg. De belangen van de relevante actoren (zoals door hen zelf aangeven) is opgenomen in de bijlage.

4 De provinciale benadering van het vraagstuk

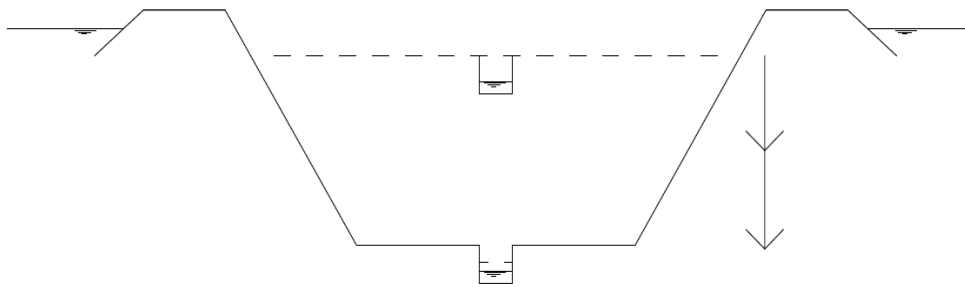
4.1 Beleid of niet?

Uit het vorige hoofdstuk wordt duidelijk dat een integrale gebiedsontwikkeling vrijwel naadloos aansluit op het beleid. Bovendien is het concept 'gebiedsontwikkeling' in Fryslân een bewezen effectief instrument is om grootschalige, complexe opgaven op te lossen met oog voor de huidige gebruikers en waarden van een gebied en de omgeving.

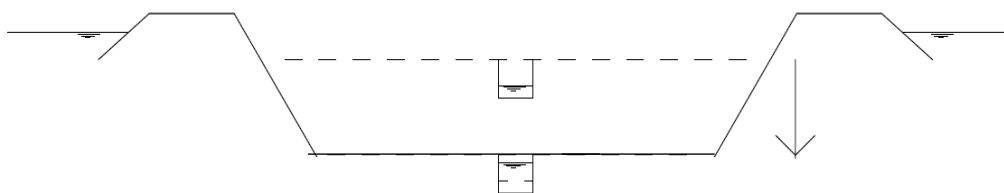
4.2 Alternatieven/varianten voor uit te werken inhoudelijke hoofdrichtingen beleid

In de voorverkenning zijn vier toekomstperspectieven (of denkrichtingen) voor de Hegewarren beschreven en globaal beoordeeld. De denkrichtingen zijn in nauw overleg met het Wetterskip opgesteld, waarbij het waterbeheer leidend was. Het gaat om de volgende denkrichtingen, variërend van de huidige situatie, naar hoger peilen, naar nog hogere peilen in combinatie met waterberging:

1. De huidige situatie handhaven ('recht zo die gaat': peil volgt functie)

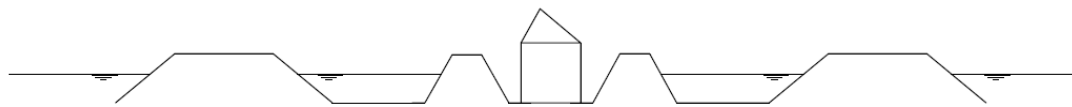
2. Extensivering en innovatie van de landbouw (vernatten en daarmee vertragen van de bodemdaling).

3. Nieuwe functie van het gebied:
3a. Boezemwater/ Alde Feanen landschap

3b. Retentiepolder (extremer vernatten en bij wateroverlast in Fryslân inzetten als overloop)

Bij denkrichtingen 1 en 2 wordt de volgende kanttekening geplaatst:

Het is de vraag of de autonome situatie (denkrichting 1) zoals die hier gedefinieerd is middels het principe 'peil volgt functie' wel houdbaar blijft, gezien het Veenweidebeleid. Mogelijk ligt de autonome situatie dichterbij denkrichting 2 (extensivering). Bij deze denkrichting zijn er twijfels of dit haalbaar is. De peilen in het gebied zijn in de praktijk namelijk al relatief hoog. De veehouders geven aan dat dit werkbaar is doordat een klein peilgebied met iets lagere peilen in de polder als buffer fungeert bij regenval: daar kan het water naartoe. Wanneer bij denkrichting 2 alle peilen in het gebied hoog komen te staan, verdwijnt die buffer en zou er sprake zijn van een 'badkuip' effect. Doordat de polder omringd wordt door boezemwater kan het (grond)water alleen via de bestaande sloten naar het gemaal worden afgevoerd. De capaciteit om water in de polder op te vangen voordat het afgevoerd wordt (de berging in de polder zelf) is beperkt. Of dit werkelijk optreedt zal in de vervolgfase, het onderzoek naar de haalbaarheid, duidelijk moeten worden.

De denkrichtingen zijn gebruikt om een beeld te krijgen van de kansrijkheid. Er hoeft niet één patroon over het hele gebied uitgerold te worden. Voorstel is om alle denkrichtingen in de vervolgfase uit te werken en daarbij de slag te maken naar maatwerk.

5 Voorgestelde vervolprocesaanpak

Inhoud

De volgende producten worden circa een jaar na besluitvorming in PS opgeleverd. Zie ook figuur hiernaast: het gaat om een afrondend onderzoek (verkenning) met elementen uit de planfase:

- Programma van eisen;
- Gebiedsvisie (inclusief ruimtelijke ontwerpen);
- Grondstrategie;
- Waterbergingsonderzoek en -strategie;
- Ontwikkelstrategie (inclusief marktverkenning en verdienmodellen/ financiële strategie);
- Kostenramingen en beeld van de baten;
- Eerste inschatting effecten;
- Verkenning van procedures;
- Risico-analyse
- Strategie organisatie, omgeving en aanbesteding.

In bijlage 2 is al een eerste opsomming gegeven van te beantwoorden vragen in de gebiedsontwikkeling.

De duur van het vervolgonderzoek naar de haalbaarheid is circa een jaar. Het is belangrijk om snel duidelijkheid aan betrokkenen te geven. Bovendien is er al veel uitgezocht. De omgeving is op de hoogte, er is erkenning van de problematiek en men geeft aan graag actief mee te willen denken over het vervolg.

Stappen en aanpak

In dat jaar doorlopen we de volgende stappen

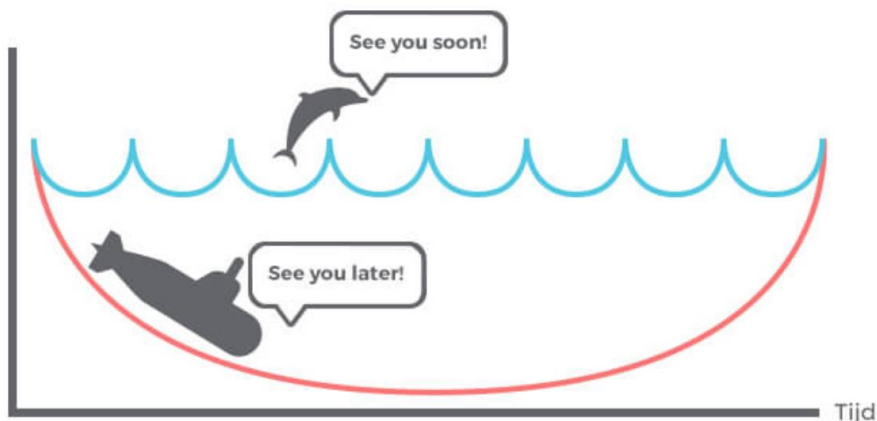
1. Plan van aanpak opstellen en projectorganisatie opzetten, waarbij ook deskundigheid wordt ingehuurd
2. Proces doorlopen
3. Besluitvorming

Principes bij de aanpak:

Omdat er veel mogelijk is, en de omgeving aangeeft graag betrokken te zijn, zetten we een interactief proces op met als doel creativiteit, realiteit en draagvlak via co-creatie, waarbij alle deelnemers invloed hebben op het proces en het resultaat daarvan.

Dit zou kunnen door het betrekken van externe disciplines zoals ontwerpers, techneuten en aannemers, en deze in dialoog met de brede *mienskip* ideeën te laten ontwikkelen, te verrijken en te toetsen op realisme. Niet achter een bureau, maar in interactie (conform het principe in de illustratie: elkaar regelmatig treffen).

Projectorganisatie

De organisatie volgt uit de uiteindelijke aanpak, maar bestaat in elk geval uit een projectteam van provincie, Wetterskip, gemeente Smallingerland en LTO/ veehouders. Een (ambtelijke) klankbord met een bredere setting met daarin ook vertegenwoordigers vanuit de omgeving (dorpsbelangen, buurgemeenten). Verder een stuurgroep van de direct sturende partijen en een bestuurlijke klankbordgroep of een gebiedscommissie. Dit wordt in de volgende fase uitgewerkt.

Er moeten mensen in de projectorganisatie komen die in staat zijn om zowel interactie te hebben met de direct betrokkenen in de Hegewarren, de bredere omgeving (Alde Feanen, Grou / Burd, De Veenhoop, Oudega, Drachten) als de link kunnen leggen met regionale en nationale opgaven.

Besluitvorming

Over circa een jaar wordt een gebiedsvisie voorgelegd met een samenwerkingsovereenkomst waarin de scope voor de planfase wordt vastgelegd en een voorstel gedaan wordt voor de organisatie, financiering en planning van het vervolg.

Bijlage 1 Besluitpunten, moties en toezeggingen uit het PS-voorstel van 20 juni 2018

Overwegende dat

- het ongewenst is dat schepen van klasse Va door Earnewâld en Nationaal Park De Alde Feanen varen, vanwege het conflict tussen beroepsgoederenvervoer over water en recreatie en natuur;
- een alternatieve vaarroute voor het vrachtvervoer een grote investering vraagt;
- de aan het vrachtvervoer over water gerelateerde baten van een nieuwe klasse Va vaarweg een dergelijke investering onvoldoende legitimeren;
- de belangen voor een vaarweg op zichzelf daarmee te licht zijn voor een investering van deze omvang;
- hiermee invulling is gegeven aan het voornemen van Gedeputeerde Staten om in deze coalitieperiode een MKBA voor de vaarweg naar Drachten te doen;
- het onderzochte tracé via de polder Hegewarren loopt;
- er in de polder Hegewarren ook andere maatschappelijke kwesties spelen, zoals hoge kosten voor beheer en instandhouding, veenweideproblematiek, de mogelijkheid om extra boezemwater te creëren en de recreatieve druk op het aanpalende Nationaal Park De Alde Feanen te verlagen;
- de baten van deze maatschappelijke kwesties per stuk onvoldoende legitimatie vormen voor een grote ingreep in het gebied, maar de optelsom van vaarweg en genoemde kwesties beduidend hoger uitkomt;
- dit maakt dat op dit moment een finaal besluit over de aanleg van een vaarweg naar Drachten niet aan de orde kan zijn, maar dat een onderzoek naar de mogelijkheden voor gebiedsontwikkeling een passende volgende stap is;
- de gemeente Smallingerland zich reeds positief heeft uitgesproken over het idee van een gebiedsontwikkelingsproces met de Provincie en Wetterskip Fryslân als partners;
- een dergelijke gebiedsontwikkeling niet automatisch ook inhoudt dat er een nieuw tracé voor een klasse Va-vaarweg naar Drachten wordt aangelegd;
- het concept 'gebiedsontwikkeling' in Fryslân een bewezen effectief instrument is om grootschalige, complexe opgaven op te lossen met oog voor de huidige gebruikers en waarden van het gebied;

Hebben de Staten juni 2018 besloten:

- a. vast te stellen dat een nieuw tracé via de Hegewarren een investering vergt welke, in vergelijking met de verwachten baten hiervan, te hoog is;
- b. vast te stellen dat, zonder het kijken naar andere belangen door middel van de gebiedsontwikkeling, hiermee een investering in een nieuw tracé niet aan de orde is;

en Gedeputeerde Staten te verzoeken:

- c. in te zetten op een integrale gebiedsontwikkeling Drachten — polder Hegewarren — Prinses Margrietkanaal en derta soarchfaldich om te gean mei De Burd, sadat dy sa folle mooglik sparre wurdt, en dernjonken oan te jaan op hokker wize de feiligens op de krúsing mei de Grefte en op it trajekt De Feanhoop — Drachten boarge wurdt;
- d. dit op te pakken met in ieder geval de partijen Wetterskip Fryslân en de gemeenten Smallingerland en Leeuwarden;
- e. een startnotitie voor het gebiedsontwikkelingsproces op te stellen en daarin vast te leggen welke belangen iedere partij heeft en wat de rol en verantwoordelijkheden binnen het proces zijn met als doel dat de uiteindelijke cofinanciering in proportie is met het belang dat iedere partij heeft en waarbij financiële afspraken met partners worden vastgelegd als resultaatverplichtingen;

Motie

De ûntsluting fan Drachten: as it útstel fan it kolleezje folge wurdt yn beslútfoarmende sin, of amendearre wurdt in dy sin, dat er wol in startnotysje komt, dan wurdt it ferpleatsen fan bedriuwen dêryn meinommen;

Bijlage 2. Uitgangspunten en onderzoeksvragen voor het vervolgonderzoek naar de haalbaarheid, de verkenning (zoals gedefinieerd in de voorverkenning)

Primaire gebiedsopgaven

Helderheid over de toekomst van de veehouderij

Uitgangspunten

- over circa een jaar duidelijkheid verschaffen

Te beantwoorden vragen

- voor denkrichting 1 moet duidelijk worden of de gevraagde garanties fysiek (zie ook volgende punt) en beleidsmatig realistisch zijn;
- voor denkrichting 2 moet duidelijk worden of er in dat geval voldoende berging beschikbaar is in de polder om het gebied droog te houden (waterbergingsonderzoek en -strategie), en of extensivering van de landbouw realistisch is;
- voor denkrichtingen 3a en 3b is een grondinstrument en -strategie nodig, en een financieringsstrategie om snel een besluit te kunnen nemen.

Een robuust, duurzaam en toekomstbestendig watersysteem

Uitgangspunten

- een Life cycle cost benadering moet positief uitpakken. Met andere woorden de investering van de afzonderlijke partijen moet opwegen tegen de besparing op beheer en onderhoud.

Te beantwoorden vragen

- Hoeveel hectare waterberging (in de vorm van boezemwater of retentie) is daadwerkelijk te realiseren op een manier die ook ruimte biedt aan andere functies en draagvlak heeft (waterbergingsonderzoek en -strategie). Er kan in de uitwerking gedacht worden aan een combinatie of een gedeeltelijke invulling. Een denkrichting betekent niet dat dit principe perse voor het hele gebied geldt, in een nadere uitwerking is juist ruimte voor maatwerk op basis van gebiedskenmerken en wensen van de omgeving.
- Aandachtspunten bij de uitwerking zijn onder andere:
 - o verschillen in maaiveldhoogte en waterdiepte;
 - o verschillen in bodemtype (een deel van het gebied heeft een dun kleidek);
 - o het creëren van plas-dras gebieden en maximale vastlegging van CO₂ en mogelijk veengroei, en is er op die manier een (letterlijk) groeimodel mogelijk?
 - o ouderdom van de verkaveling;
 - o de bestaande kwaliteiten en functies van het gebied (zie p.20)

Verminderen van verdroging van omliggende natuurgebieden

Te beantwoorden vragen

- hoeveel levert het verhogen van de peilen aan besparing op van natuurbeheer en -herstelkosten?

Effecten

Uitstoot stikstof op N-2000 gebied de Alde Feanen / PAS-problematiek

Te beantwoorden vragen

- Hoeveel ruimte biedt de verminderde uitstoot voor economische activiteiten elders? Dat kan op dit moment niet worden berekend maar hier zal in de verkenningsfase naar gekeken worden.

Behoud van het bestaande ruilverkavelingslandschap

Te beantwoorden vragen

- De ruimtelijke kwaliteit van een andere inrichting van het gebied is een belangrijke factor voor de beleving en de toegevoegde waarde voor bijvoorbeeld recreatie. Niet alle verandering is negatief, maar we moeten ervoor zorgen dat het Friese landschap mooi blijft en aandacht hebben voor de impact van veranderingen. Zie ook de principes zoals beschreven bij 'kansen voor een nieuw landschap' in de bijlage.

Financiering

Opbrengsten

Te beantwoorden vragen

- Wat levert een gebiedsontwikkeling (zonder vaarweg) financieel op vanuit de LCC benadering
- Welke investering kan vanuit subsidies worden gefinancierd
- Welke investeringen worden tenietgedaan

Wanneer de Staten besluiten om de vaarweg mee te nemen wordt ook in beeld gebracht:

- Wat levert een gebiedsontwikkeling met vaarweg financieel op vanuit de LCC benadering
- Wat zijn maatschappelijke investeringen wanneer een vaarweg wordt gerealiseerd door de Hegewarren en wat is het (financiële) voordeel van werk met werk maken;
- Welke investeringen en kosten voor beheer en onderhoud worden (al dan niet bespaard) door het wegvallen van de beroepsvaarweg tussen het PM kanaal en De Veenhoop.

Overige aspecten

Kwaliteit van de huidige situatie

Te beantwoorden vragen

- Wat is de waarde van de bestaande kwaliteiten?
- Kunnen deze (deels) gehandhaafd blijven of zijn er alternatieven?
- Zijn de functies nog bereikbaar (te maken) en/of kunnen/ willen ze verplaatsen?

Meekoppelkansen

Waterberging

Te beantwoorden vragen

- Wat is de effectiviteit van boezemwater of een retentie op deze plek in Fryslân en welk deel van de opgave van Wetterskip Fryslân kan worden ingevuld?

Biodiversiteit / nieuwe natuur

Te beantwoorden vragen

- Welke natuurontwikkeling heeft de grootste meerwaarde voor de regio en Fryslân?
- Welke nieuwe natuur kan als dubbelfunctie met andere kansen ontwikkeld worden?

Weidevogels

Te beantwoorden vragen

- Op welke manier beïnvloeden de ontwikkelingen de bestaande weidevogel kwaliteiten en welke mogelijkheden zijn er om het weidevogel areaal te vergroten?

Nieuwe recreatieve voorzieningen: slimme groei

Te beantwoorden vragen

- Welke recreatieve ontwikkeling heeft de grootste toegevoegde waarde in de regio?
- op welke wijze kan de Hegewarren bijdragen aan het ontlasten van De Alde Feanen?
- op welke wijze kan de Hegewarren bijdragen aan Nationaal Park 2.0 doelstellingen?
- op welke wijze kan de Hegewarren bijdragen aan het concept Oostelijke Poort Friese Meren en de verbinding tussen Drachten en het Friese Merengebied versterken?

Kansen voor een nieuw landschap

Te beantwoorden vragen

- Is het mogelijk om de opgaven en meekoppelkansen in de Hegewarren op zo'n wijze te ontwerpen, dat het Friese Landschap mooi blijft?
- Kan de Hegewarren getransformeerd worden tot een klimaatrobuust landschap waarin andere functies kunnen meekoppelen?

Kansen voor grootschalige zonnevelden

Te beantwoorden vragen

- nader ontwerpelijk onderzoek naar een ruimtelijke verdeling van zonnevelden in relatie tot andere (klimaat)opgaven zoals waterberging en recreatie, die samen een nieuwe ordening voor het gebied opleveren de combinatie van zonnevelden
- mate van combineerbaarheid met andere functies en kwaliteiten van het gebied
- ontwikkelstrategie: financiële haalbaarheid en ruimtelijke randvoorwaarden die de overheid biedt voor ontwikkeling (ontwikkeling mogelijk van diverse functies binnen een vastgesteld robuust ruimtelijk casco?)